

Diskuze

PROJEKTIVNÍ FORMA KRESBY LIDSKÉ POSTAVY – DOMNĚNKY A FAKTA

RADIM BADOŠEK

Katedra pedagogické a školní psychologie, Ostrava

ABSTRACT

Projective drawing the human figure method – myths and facts

R. Badošek

The article deals with the projective method of „the drawing of human figure“ and provides a basic list of yet existing modifications of the figure drawing tests and the frequency of figure drawing use in diagnostic practice at home as well as abroad. It also brings in information from original sources of the authors, whose procedures in the diagnosis of figural drawings had and still have certain influence on the so far non-codified ways of using this method in the current diagnostic practice. The aim is to evaluate critically the general expectations and common assumptions, or, if need, to correct and clear up them according to the diagnostic interpretation of original sources, that are generally known. Numerous international studies provide lots of arguments that the method of drawing the

human figure isn't safe as a diagnostic method. Article is to stimulate psychological community to consider to what extent can be the results of figure drawing diagnostically reasonable, acceptable and applicable.

key words:

drawing the human figure,
projective techniques,
DAP,
FDT,
HFD,
diagnostic facts

klíčová slova:

kresba lidské postavy,
projektivní techniky,
DAP,
FDT,
HFD,
diagnostická fakta

ÚVOD

Projektivní forma metody „kresba lidské postavy“ zaujímá pevné místo mezi psychodiagnostickými metodami již více než 60 let, ale způsoby jejího využití jsou různorodé a málo kodifikované. Mnoho doporučení a pravidel, které autoři modernějších publikací uvádějí, pouze vychází z nepůvodních pramenů, někdy nepřesně a bez statistického zpracování. Diagnostická tvrzení, která jsou nyní vnímána jako fakta, mnohdy sami autoři původních publikací uváděli jen jako své spekulace. Časem a postupováním dalšími a dalšími publikacemi se spekulace následnými autory transformovaly do obecně uznávaných pravidel.

Kresba lidské postavy se jeví jako nedotknutelná modla, navýsost projektivní, a tím také složitá, nicméně má-li dojít na jednotné hodnocení, bývá vysoce subjektivní, a v případě žádosti o vysvětlení principů hodnocení těmi, kdo ji využívají dlouhodobě, i nesdílitelná. Přitom hrozí, že se někteří diagnostici drží několika jednoduchých

Došlo: 28. 10. 2012; R. B., Katedra pedagogické a školní psychologie, Ostravská univerzita, F. Šrámka 3, Ostrava – Mariánské Hory, 709 00, e-mail: radim.badosek@osu.cz

znaků, z nichž si utvářejí první dojem o klientovi. Tento dojem je však pouze dojmem ničím nepodloženým. Zejména proto, že u nás neexistuje prakticky žádný solidní průvodce, manuál stojící na něčem jiném, než na dojmech a citování již dříve napsaného. Není možno v to započíst několik samizdatových stran s jednoduchými instrukcemi, přeložených ze zahraničních zdrojů, psaných na stroji, které kolovaly a neustále kolují v milionté kopii kopie.

Snahou tohoto článku je proto přinést nová data o metodě kresby postavy ze zahraničních výzkumů, uvést informace z původních pramenů, na kterých stojí diagnostické poučky v současnosti, a ukázat na nedostatky, případně sporná místa, které tyto údajné testy mají. Stěžejní je konfrontace původní literatury, případně výzkumů, s přesvědčeními, která se v tuzemské psychologické komunitě zabydlela a jsou vydávána za nesporná fakta.

Že se nejedná o marginální problém na poli psychodiagnostiky vypovídá to, že se v četnosti použití u nás kresba postavy umístila na 5. místě ze všech metod a užívá ji 42,7 % psychologů v České republice (Svoboda et. al., 2004). V pořadí metod, které diagnostikují osobnost, se metoda kresba postavy umístila na 2. místě za metodou ROR (tamtéž). Autoři této výzkumné studie také uvádějí, že klinici důvěřují projektivním testům a kladně posuzují jejich vypovídací hodnotu a objektivitu. Vzhledem k množství negativních výsledků výzkumů na téma validity projektivních metod provedených v zahraničí (např. Lilienfeld, Wood, Garb, 2000; Swensen, 1968) není náhodou, že v mnoha státech USA není možno dle Goldmanna a Soukupové (2010) využít testu DAP (draw a person) pro potřeby soudního řízení. U nás není metoda z důvodu špatně prokazatelné validity používána např. v testových bateriích v PL Bohnice (Goldmann, 2011, ústní sdělení). I z těchto důvodů považují za důležité pokusit se rozpoutat diskusi na toto téma i u nás.

DOMNĚNKY, KTERÉ MOHOU PROVÁZET TESTY KRESBY LIDSKÉ POSTAVY

Autor tohoto článku se během své desetileté praxe setkal s mnoha domněnkami o kresbě postavy, a méně s fakty. Hovořil jak s kolegy z praxe, tak akademiky i studenty. Právě jednotlivé domněnky jsou mimo jiné zhuštěným výsledkem z těchto hovorů. Některé uvedené domněnky jsou i autorovy vlastní, zvláště z počátku profesní kariéry, kdy vycházel z nečetné tuzemské literatury, která mnohdy připouští variantu užitečnosti používání metody, ale na druhé straně více či méně otevřeně naznačuje, že některé výstupy zřejmě „nesedí“. Ne vždy toto skryté varování dovede začínající psycholog efektivně rozšifrovat. Zvláště když těsně u informace o tom, že nikdy nebyla potvrzena validita metody, pokud ji používali jiní psychologové než K. Machoverová (Vágnerová, 2009), je i informace o tom, že některé znaky se ukázaly být diagnosticky užitečné (Vágnerová, 2009).

Situaci v orientaci mezi metodami komplikuje i jejich nejednotnost, protože existuje velká paleta metod, které nějakým způsobem souvisí s kresbou lidské postavy, přičemž materiály ve formě manuálu, který by splnil obvyklé standardy, nejsou prakticky dostupné. Znamé i méně známé metody projektivního zaměření uvádím v tab. 1 (některé údaje nebylo možno potvrdit, někde se údaje z pramenů rozcházejí a proto jsou nahrazeny otázníkem). Mimo jiné i z tohoto důvodu komentuji zejména metody, ke kterým se mi podařilo zajistit hmatatelné podklady.

Zpočátku informace o kresbě nebyly sbírány systematicky, pouze jsem od kolegů z praxe zjišťoval, zda nemají podklady ke kresbě, případně jak na jejich pracovišti kresbu administrují. I v tom se ukázala velká variabilita. Podezření, že všechno není tak, jak se píše ve zkratkovitých prepisech, přišlo až po několika stovkách protokolů,

Tab. 1 Přehled známých projektivních forem kresby lidské postavy

Rok vydání	Autor	Zkratka	Plný název	Užití	Populace
1949	Machoverová	DAP	Drawing of the human figure	projektivní	děti dospělí
1951	Hulse		Draw-a-family test	projektivní	?
1956	Baltrusch	FDT	Figure drawing test	projektivní	děti dospělí
1963	Harris		Goodenough-Harris drawing test	výkonové i projektivní	děti
1964	Matějček, Strohbachová		Kresba rodiny	projektivní	děti
1968	Koppitzová	HFD	Human figure drawing	projektivní	děti
1987	Burns	KHTP	Kinetic house tree person drawings	?	?
1991	Naglieri, McNeish, Bardos	DAP: SPED	Draw a person: Screening procedure for emotional disturbance	projektivní	děti
1992	Hárdi		Dynamický test kresby lidské postavy	projektivní	dospělí
1997	Hammer	DAG	Draw a group test	projektivní	?
1997	Burns	KDAF (jinde KFD)	Kinetic draw a family (jinde Kinetic family drawing)	projektivní	?

kdy výsledky naznačované projektivní technikou mnohdy neodpovídaly výsledkům standardizovaných metod i externím kritériím. Proto jsem se nespokojil s užíváním jednoduchých interpretací, které uvážnou v paměti nejlépe, ale ve snaze lépe pochopit metodu jsem se propracoval postupně k originálním pramenům s původními informacemi, které zde budu nyní konfrontovat s oněmi domněnkami.

Domněnka č. 1 – Kresba lidské postavy je test

Dle Vágnerové (2009) ale metoda nebyla standardizována, nikdy nebyla potvrzena její validita, neexistují důkazy pro reliabilitu (Anastasi, Urbina, 1997, podle Svoboda, Krejčířová, Vágnerová, 2009). Naopak existuje mnoho studií, které napadají výsledky, jež uvádí Machoverová (1949) ve své práci, a existuje také mnoho prací, které částečně potvrzují její výsledky. V práci, kterou provedl Swensen (1968) nacházíme shrnutí mnoha validizačních studií, které byly na toto téma provedeny v letech 1957 až 1966.

Silverstein a Robinson (1961, podle Swensen, 1968) korelovali odhad výšky a váhy u dětí v 6. třídě získaný z kresby postavy s odhadem samotných dětí. Nalezli nízkou negativní korelaci, přestože děti byly ve svém odhadu výšky a váhy dosti přesné. To jde proti hypotéze Machoverové, že kresba odráží tělesné rysy kreslicího (body-image hypothesis). Bennet (1964, 1966, podle Swensen, 1968) nenalezl žádný vztah mezi sebepojetím podle Q třídění a mezi DAP pro děti v 6. třídě. Hunt a Feldman (1960, podle Swensen, 1968) porovnávali na souboru 65 vysokoškolských studentů skórovací indicie dle Machoverové se skórem v Secord-Jourard Body cathexis scale a nenalezli žádný vztah mezi 25 skórovanými částmi těla. Korelace mezi posuzovateli DAP se pohybovala mezi 0,74 – 0,86. Z toho usuzují, že DAP neodráží sebepojetí vlastního těla jednotlivých subjektů. K témuž zjištění dospěl Blum (1954, s. 124) dokonce o 6 let dříve s tím, že: „Naše výsledky ukazují, že Machoverové DAP nesouvisí signifikantně s žádnou další běžně užívanou klinickou metodou pro popis osobnosti a dynamiky.“ Swensen (1968) uvádí, že se dokonce objevují skeptické hlasy, že kresba lidské postavy neodráží nic víc než schopnost kreslit.

Vzhledem k zásadnímu obsahu sexuální problematiky v psychoanalytické teorii užívané Machoverovou v její práci o DAP vypadá zvláště výsledek výzkumu, který provedl Armon (1960, podle Swensen, 1968), který nenalezl signifikantní vztah mezi sexuální diferenciací v kresbě a ženskou homosexualitou. Celkové zhodnocení práce v níž Swensen (1968) srovnává více než 34 studií, vyznívá v tom duchu, že globální škály testu DAP jsou validnější a reliabilnější 22:12, zatímco u individuálních znaků v 161 studiích to při poměru 80:81 tak zřejmě není.

Teorie Machoverové po přečtení jejího díla stojí prakticky pouze na sebejistém přesvědčení, že účinnost metody prostě existuje. Přes některé dílčí následné výzkumné zprávy podporující teorii Machoverové se nezdá, že by překračovaly kritické ohlasy. Metoda nesplňuje požadavky kladené na test, a proto by neměla být mezi testy řazena.

Domněnka č. 2 – monografie Machoverové je regulérním manuálem DAP

V monografii Machoverové (1949) chybí jakákoli výzkumná data, která by demonstrovala účinnost. Nedá se brát za důvěryhodné, že je v ní uvedeno jen sedm případových studií, na kterých autorka výběrově demonstruje účinnost své metody. Navíc tři ze sedmi případů se týkají vězňů, což je přinejmenším nestandardní soubor.

Několikrát v textu uvádí, (Machover, 1949, s. 44, 49): „v jednom případě sledovaný znak znamenal“; konkrétně na s. 44 jde o kresbu, „na které je obličej z boku, s vyjádřeným napětím a ústy jdoucími proti věcem bylo pozorováno u člověka, který měl zážitek s felací“, nebo na s. 49, kde opět „v jednom případě ženy namalované jedno oko znamenalo sadistické fantazie“. To tedy znamená, že z jednotlivého případu činí obecnou zákonitost a naznačuje, že obličej kreslený z boku s ústy jdoucími proti věcem má konkrétní vypovídací hodnotu. To odpovídá idiografickému stylu práce Sigmunda Freuda, který svá zjištění široce generalizoval.

Na s. 19. Machoverová (1949) uvádí, že existují problémy s hodnocením kreseb, protože je nutno přihlížet k jednotlivostem případů. Na s. 21 (tamtéž) vyjadřuje pochyby o tom, že by bylo vůbec možno vytvořit nějaký skórovací systém (checklist) a podle něj hodnotit mechanicky. Na s. 26 (tamtéž) ovšem bez konkrétních dat tvrdí, že výzkum validity a principů kresby postavy je ve stálém výzkumu. Necituje však jediného badatele, který by toto tvrzení podpořil. Podobně i na s. 103 (tamtéž) tvrdí, že principy hodnocení DAP byly validizovány v klinické praxi na tisících kresbách ve studiích srovnávajících výsledky s individuálními případy v průběhu posledních 15 let. „Mnoho detailních osobnostních studií týkajících se „slepých interpretací“ opakovaně validizovaly tuto metodu.“ A opět neuvádí žádnou konkrétní. Machoverová někdy argumentuje i pomocí anekdoty: „Sexuální symbolika nohou byla verifikována opakovaně v asociacích na takové kresby v literatuře zabývající se sexuálními aberacemi a populární anekdotě.“ (Machover, 1949, s. 67).

Neexistence skórování, popis závažných interakcí jednotlivých znaků, případně jakéhokoli experimentálního potvrzení způsobuje veliké pochybnosti o účinnosti této metody, protože uvedená kritéria hodnocení stojí pravděpodobně jen na dojmu autorky. Tento postřeh potvrzuje i názor její pokračovatelky E. Koppitz (1968, s. 2): „Machoverová nabízí nespočetné hypotéz založených na psychoanalytické teorii, ale nenabízí žádný skórovací systém a nemá kontrolovaná výzkumná data, která by podporovala její zjištění. Studie ukázaly, že hypotézy Machoverové se ukázaly ponejvíce nepřesvědčivé.“ Hárdi (1992) vyjadřuje své mínění, že psychoanalytické interpretace, které jsou v převaze v rámci textu knihy Machoverové, vzbuzují na mnohých místech vážné pochybnosti čtenáře.

Domněnka č. 3 – Baltruschův test kresby lidské postavy je interpretačně novější než předchozí metody

Námětově vychází figure–drawing–test (FDT) z testu DAP, takže se jedná o projektivní test kresby lidské postavy, na který a také jiné Baltrusch (1956, s. 29) odkazuje: „Machoverová vyšla z testu Goodenoughové, který se snažil určit inteligenci dětí pomocí rozboru nakreslené lidské postavy. Autorka po patnáctiletém výzkumu došla k závěru, že tento test má zvláštní význam zejména u dospělých, a to díky svému projektivnímu nadhledu.“ FDT taktéž stojí na psychoanalytických základech, přičemž dle vlastního vyjádření Baltrusche se od hodnocení sestaveného Machoverovou liší jen nepodstatně (Baltrusch, 1956).

Domněnka č. 4 – Dvě menší kresby na jeden list papíru jsou lepší než 2 velké samostatně

Klient obdrží ve verzi FDT jeden na polovinu přeložený list čistého papíru velikosti A4 – zde je poměrně výrazný rozdíl mezi administrací Machoverové, která využívá celou stranu pro jednu kresbu. Baltrusch (1956, s. 31) uvádí: „I když musí být postava menší, ukazuje stejné znaky jako kresba většího rozměru a bude, zvláště dospělými pacienty, pocíťována jako přiměřenější a vzbudí menší odpor.“

Vzhledem k rozsahu studie Baltrusche, která bude níže ještě komentována, chybí jakákoli data o správnosti tohoto přesvědčení.

Domněnka č. 5 – FDT je test

Metody kresby postavy se do Československa a později i do ČR dostávaly neoficiálními cestami za pomoci svépomocných překladů, stejně tak i informace ze zahraničí o standardech těchto metod byly nedostatkovým zbožím. Překlady byly činěny nadšenci na základě neúplných materiálů, jež se podařilo získat. Jejich následné ruční přepisy nemohly nezanéchat svou stopu. FDT není v našich podmínkách formálně standardizován (a to ani v našich nejnovějších publikacích např. Altman (2011)), svou roli v tom zřejmě sehrává to, že metoda při čistě psychoanalytickém postupu se vzpírá nomotetickým metodám vědecké práce.

Svoboda (1999) k FDT uvádí bez bližších informací, že standardizační studie o DAP jsou známy, např. stabilita (test – retest), dále zkoumání umístění a velikost figur, korelace celkové interpretace testu vykazala shodu v 72 % případů s TAT. Validizační studie opravdu existují, ale týkají se dle dostupných informací právě DAP (nikoli FDT), které je odlišné minimálně dvojnásobnou velikostí (rozměry standardizovaného listu papíru v USA jsou mírně odlišné od velikosti A4) použitého papíru pro kresbu postavy s dopady dosud neznámými a vědecky takřka nezkoumanými.

Nemůžeme mít tedy za prověřené, že existuje standardizační studie o FDT, jež potvrzuje její status testové metody.

Domněnka č. 6 – FDT je exaktní metoda

Baltrusch (1956, s. 40) konstatuje: „Zatím se nedá říci, nakolik odpovídají jednotlivé nemoci speciálním syndromům v FDT“.

Domněnka č. 7 – Máme k dispozici pořád jen stručný výtah z Baltruschova testu. Kdybychom měli celý manuál, to by se nám diagnostikovalo...

Originální časopisecké vydání Baltruschovy verze FDT má pouze 11 stran a disponuje jen čtyřmi zde uvedenými kasuistikami, které se nedostaly do žádné mně dostupné

samizdatové české verze, dokonce tyto kasuistiky nefigurují ani v dosud nejúplnějším překladu FDT od Oldřicha Machače a existují pouze v německém originálu (Baltrusch, 1956). Týkají se ve dvou případech popisů psychoneurózy, jednoho psychosomatického případu a jedné psychózy. Jiné oficiální písemné informace o vlastnostech metody FDT zřejmě ani neexistují, s výjimkou článku, u něhož jsou jako autoři uvedeni Baltrusch, Gasiorowski a Baltrusch (1996). Ten pojednává o využití kresby postavy u pacientů s onkologickým onemocněním, přičemž je uvedeno celkem 6 kasuistik. Nicméně způsob, jakým je interpretace kreseb provedena, – tj. u pacientů s nádory je spojován obsah jejich kresby z doby, kdy byli léčeni v rámci psychiatrie, s jejich nynější somatickou diagnózou nádorového onemocnění, je metodologicky problematický, byť jedna z kasuistik díky konkrétnímu nenakreslenému orgánu (později postiženému rakovinou) působí přesvědčivě. Autoři referují, že u osob s nádory se často objevují kresby jednoduché až infantilní, regresivní, s abnormálním umístěním postavy či její velikostí apod., což je natolik obecné, že ani zde bohužel nenacházíme text, který by se blížil manuálu.

Domněnka č. 8 – FDT vytvořil Baltrusch jako osobnostní test

Ve skutečnosti použil Baltrusch metodu pro získání informací o duševním stavu pacientů, mj. s psychosomatickým onemocněním. Proto ji také uveřejnil v časopise zaměřeném na psychosomatickou medicínu. Navíc podle jeho vyjádření v rámci článku šlo především o aplikaci testu Machoverové v německých poměrech a jeho porovnání s výsledky jiných metod (ROR, Lüscher). Konkrétní výsledky těchto porovnání však v daném článku vůbec neuvádí.

U nás existuje v současnosti oficiální Koubkova verze FDT (Koubek, 2007), nicméně tento název testu je poněkud zavádějící. Nazývá jej FDT podle u nás nejznámější formy testu lidské postavy, ale hodnotící kritéria jsou podle Ogdona (Ogdon, 1967), tedy novější platformy DAP. Přidanou hodnotou Koubkovy verze je jeho typologie základních 3 typů: hysterického, organického a schizofrenního. Obecně je možno všem verzím FDT vytknout vágní popis jednotlivých znaků, jako je: příliš malý, velký, dostatečný, nedostatečný, přiměřený, symetrický, spíše vlevo apod. bez konkrétních nebo alespoň přibližných dat, co je už možno považovat za dostatečně velké nebo malé. Je tak ponechán naprosto volný prostor jednotlivým diagnostikům a jejich pocitům ohledně posuzování daných znaků.

Domněnka č. 9 – S projektivní kresbou lidské postavy se dá pracovat pouze kvalitativně a na základě hlubokých zkušeností, počítání v diagnostice kresby k ničemu nevede

Autorka HFD (human figure drawing) pracovala na získaných datech psychometricky, a to na souboru 1856 dětí ve věku 5 – 12 let (Koppitz, 1968). Sama autorka ověřovala reliabilitu skórovacího systému tak, že náhodně vybrané děti s problémy a bez nich hodnotili nezávislí hodnotitelé. V 10 případech byla naprostá shoda při vyhodnocení oběma hodnotiteli, ve zbývajících 15 případech se hodnotitelé odlišovali pouze v jednom nebo dvou bodech (Koppitz, 1968). Dále provedla výzkum na 114 psychiatrických pacientech (Koppitz, 1968), ve kterém testovala rozlišovací schopnost testu podle symptomů: agresivita, stydlivost (deprese), neuroticismus, psychosomatické obtíže. Ukázalo se, že pokud srovnala děti s agresivitou a stydlivostí, objevilo se jen velice málo vzájemně rozdílných emočních indikátorů. Nedá se tak jen na základě testu s jistotou rozpoznat, že dítě má konkrétní potíže. Ze srovnání jednotlivostí vyplývá, že statisticky významně kreslí plaché děti malé figury, ale agresivní děti se velkými postavami neprojevíly.

Zuby kreslí např. děti agresivní statisticky významně více než děti stydlivé ap. Podobně srovnávala mezi sebou i ostatní skupiny a nenalezla příliš velkých vzájemných specifických rozdílů. Rozdíly mezi zjištěními jiných autorů, kteří našli více specifických faktorů nebo znaků hovořících ve prospěch psychoanalytických přístupů, se dají vysvětlit tím, že Machoverová (1949) nebo např. Hammer (1958) dělali své výzkumy výhradně na populaci psychiatrických pacientů, takže zahrnuli do klinických znaků i znaky, které se vyskytují běžně i u normální populace. S nadhledem to komentuje Koppitzová (Koppitz, 1968, s. 79): „Konec konců jistě množství tenze, úzkosti a konfliktu je normální pro všechny děti a nemůže být považováno za patologické, když se některé z nich objeví v HFD.“

Ukazuje se, že tato metoda měří, nicméně přes poměrně dobrou metodologii a statistiku neumí rozlišovat zcela přesně mezi diagnózami, ale velice dobře indikuje obecné potíže, na které je třeba se dále zaměřit. Lilienfeld, Wood a Garb (2000, s. 48) uvádějí, že tento globální přístup přináší určité důkazy o tom, že existuje diferenciací mezi psychometrickými vlastnostmi. Autorka HFD je velice opatrná a konstatuje (Koppitz, 1968, s. 46): „Určitý stupeň agresivity je normální a často požadovaný v naší kompetitivní společnosti, takže není překvapením, že některé z dobře adjustovaných a otevřených dětí také kreslí figury se zuby a dlouhýma rukama.“ Metoda poukazuje jen na to, že by mohly existovat emoční problémy nebo problémy behaviorální. Co je třeba výrazně ocenit, je uvedení celkem 112 kreseb v přílohách, na kterých jsou demonstrovány jednotlivé znaky a jejich začlenění v celkové diagnostice. Dále existuje skórovací manuál, který obsahuje tabulky s popisem očekávatelných a neočekávatelných znaků, které se v kresbě postavy vyskytují, a to podle věkových norem v závislosti na pohlaví. Práce Koppitzové je u nás velice málo známá, existuje na ni pouze pár odkazů. Metoda by si zasloužila kvalitní překlad a nové normy, protože metoda stojí na solidních základech a nikoli pouze na přesvědčení autorky o platnosti jí předpokládaných souvislostí. Případně by bylo vhodné ověřit, zda novější varianta metody nazvaná DAP:SPED od kolektivu autorů pod vedením Naglieriho (Naglieri, Pfeifer, 1992), která myšlenkově vychází z díla Koppitzové, neposkytuje příznivé výsledky i v našem prostředí.

ZÁVĚR

Pro některé odborníky budou informace zde uvedené šokující či provokující, a pro některé budou neobjektivně zjednodušující. Pro jiné budou potvrzením obav, které již dávno měli.

Přínejmenším by měly informace obsažené v tomto článku zvýšit ostražitost a opatrnost diagnostiků, kteří pracují s metodou dlouhodobě a spoléhají se na ni více, než by bylo vhodné. Stricker (1967, podle Lilienfeld, Wood, Garb, 2000, s. 51) zjistil, že kliničtí praktici se zkušenostmi v užívání kresby postavy byli signifikantně méně přesní v rozlišení normality od nenormality pomocí DAP než postgraduální studenti psychologie.

Volba diagnostických metod a míra spolehnutí se na ně je mnohdy proměnlivá v čase, takže někteří kolegové, kteří provozují praxi dlouhodobě, referují o tom, že důvěra v konkrétní projektivní metodu prošla různými krizemi, přijetím i odmítnutím. Svědčí to o tom, že mnozí z nás se řídí pocitem, a ne objektivními fakty. Základem kvantitativního popisu výsledku získaného v testech i dotaznících totiž bývají čísla, kterých se v nejznámějších zde uvedených hodnotících přístupech kresby postavy až na výjimky nedočkáme.

Na druhé straně slepé používání cifer při neadekvátním použití statistických metod může vést taktéž k mylným vědeckým závěrům a je otázkou, kolik takových závěrů podporuje vědecké teorie vytvořené v minulosti (Čuberek, Frömel, 2011).

Některé informace získané z primární literatury byly šokující i pro autora tohoto článku. Argumentace anekdotou o pravdivosti interpretace patří právě mezi takové. Dalším překvapivým zjištěním bylo i to, že v zahraničí i u nás je kresba přijímána v klinické praxi poměrně nekonfliktně a patří do uznávaného portfolia diagnostických metod. Přičemž u nás by bylo vysvětlením to, že existuje výzkum takřka jen u formy kresby postavy, která je výkonová a žádný zpochybňující výzkum části projektivní. V zahraniční literatuře je naopak obrovské množství validizačních studií, které zpracoval Swensen (1968), které byly na téma projektivní formy kresby postavy provedeny již v letech 1957 až 1966, kdy mnohé z nich zpochybňují samu podstatu metody. K podobným závěrům došli i autoři novější studie Lilienfeld, Wood a Garb (2000, s. 51): „Vědecká úroveň výsledků získaných z kresby lidské figury může být nejlépe popsána jako chudá.“

Na základě studia primárních zdrojů a informací týkajících se diagnostických kritérií posuzování výsledků metody kresba postavy je zřejmé, že způsoby diagnostiky stojí na nepřilíh přesvědčivých tvrzeních.

Některé interpretační postuláty se ukazují jako nesmyslné i při výrazně malé investici do jejich verifikace. U jiných jsou dogmata vyloučena experimenty z pozdější doby. Výzkumy validity, které jsou v článku obsaženy, zhusta také prokazují neplatnost mnohých diagnostických tvrzení zakladatelů projektivní formy kresby lidské postavy. Zpracování méně známého typu skórování kresby postavy dle Koppitzové naopak naznačuje, že diagnostika je možná, ale nikoli v ortodoxním pojetí, spíše jako indikátor nespecifikovaných poruch. Bohužel, tento princip funguje jen u dětské populace.

Nezbývá než se k metodě postavit kriticky nebo přinejmenším rezervovaně, protože stojí na chatrných základech. Jedinou možnou cestou jak vytěžit z projektivní kresby alespoň ten potenciál, který skutečně obsahuje, je její výzkumné srovnání s metodami, které jsou standardizované. Dá se ale předpokládat, že diferenciálně diagnostická nosnost metody bude zřejmě o dost menší, než jaká se jí připisuje nyní. Navíc pro využití v praxi je tento postup sporný, protože jak uvádí Lilienfeld, Wood a Garb (2000, s. 28): „Jestliže projektivní techniky neposkytují psychologicky užitečné informace navíc, přičemž data jsou zjistitelná jinak a lehčeji (např. skóry sebesposuzovacích škál, demografické informace), pak je jejich rutinní klinické užití obtížně obhajitelné.“

Nemohu než souhlasit s tím názorem, že i odborníci s dlouholetou praxí by měli průběžně konfrontovat své postupy s novější literaturou, a to nejen tou, která je běžně dostupná v ČR.

LITERATURA

- Altman, Z. (2011): Kresba postavy. Podrobná příručka k interpretaci projektivní kresby postavy (FDT) a její využití v psychodiagnostické praxi. Praha, Hogrefe-Testcentrum.
- Baltrusch, H. J. (1956): Klinisch-psychologische Erfahrungen mit dem „Figure-Drawing-Test“. Zeitschrift für Psychosomatische Medizin 3, 121, 29-40.
- Baltrusch, H. J., Gasiorowski, J., Baltrusch, E. (1996): Wizerunek ciała pacjentów z chorobą nowotworową na podstawie rysunków postaci ludzkiej. Sztuka Leczenia 2, 47-54.
- Bennet, V. (1964): Does size of figure drawing reflect self concept? Journal of Consulting Psychology 28, 285-286.
- Bennet, V. (1966): Combinations of figure drawing characteristic related to drawer's self concept. Journal of Projective Techniques 30, 192-196.
- Blum, H. (1954): The validity of the Machover DAP technique. A study in clinical agreement. Journal of Clinical Psychology 10, 2, 120-125.
- Burns, R. C. (1987): Kinetic-house-tree-person drawings (K-H-T-P): An interpretative manual. APA PsycNET, American Psychological Association. [Vyhledáno 21. 8. 2013 na <http://psycnet.apa.org/psycinfo/1987-97624-000>].
- Cuberek, R., Frömel, K. (2011): K problematice výzkumného výběru a testování nulové hypotézy. Československá psychologie 55, 5, 468-477.
- Goldmann, P., Soukupová, T. (2010): Kritika projektivního testu kresby lidské postavy. Olomouc, Psychologické dny 2010.

- Hammer, E. F. (1958): The clinical application of figure drawings. Springfield, Charles C. Thomas.
- Hárdi, I. (1992): Dynamický test kresby lidské postavy. Nové Zámky, Psychoprof.
- Harris, D. B. (1963): Children's drawings measures of intellectual maturity. New York, Harcourt, Brace and World, Inc.
- Koppitz, E. M. (1968): Psychological evaluation of children's Human figure drawings. New York, Grune and Stratton, Inc.
- Koubek, K. (2007): Test kresby lidské postavy (FDT). Praha, Testcentrum – Hogrefe.
- Lilienfeld, S. O., Wood, J. M., Garb, H. N. (2000): Scientific status of projective techniques. *Psychological Science in the Public Interest*, 1, 27-66. [Vyhledáno 10.3.2013 na <http://www.psychologicalscience.org/index.php/publications/journals/pspi/pspi-archive>].
- Machover, K. (1949): Personality projection in the drawing of the human figure. (A method of personality investigation). Springfield, Charles C. Thomas.
- Mansour-Musová, H., Weiss, P. (2006): Sexuální funkce a sexuální aktivity pacientek s onemocněním schizofrenního okruhu. *Česká a slovenská psychiatrie* 102, 6, 294-298.
- Naglieri, J. A., Pfeifer, S. I. (1992): Performance of disruptive behavior disordered and normal samples on the Draw-a-person: Screening procedure for emotional disturbance. *Psychological Assessment* 4, 156-159.
- Ogdon, D. (1967): Psychodiagnostics and personality assessment. Beverly Hills.
- Park, J. S., Woo, J. C., Park, N. C. (1999): Body predictive index of penile size. *Korean Journal of Andrology* 17, 1, 29-32.
- Svoboda, M. (1999): Psychologická diagnostika dospělých. Praha, Portál.
- Svoboda, M., Řehan, V., Vtípil, Z., Klimusová, H., Humpolíček, P., Urbánek, T., Kohoutek, T. (2004): Aplikovaná psychodiagnostika v České republice. Brno, Psychologický ústav FF MU v Brně.
- Swensen, C. H. (1968): Empirical evaluations of human figure drawings: 1957 - 1966. *Psychological Bulletin* 70, 1, 20-44.
- Vágnerová, M. (2009): Kresebné techniky. In: Svoboda, M. (Ed.), Krejčířová, D., Vágnerová, M., Psychodiagnostika dětí a dospívajících. Praha, Portál, 272-318.

SOUHRN

Článek se zabývá projektivní metodou „Kresba lidské postavy“, přináší základní výčet dosud existujících modifikací kresebných testů lidské postavy, četnost využití kresby postavy v diagnostické praxi u nás i v zahraničí. Dále přináší informace z původních pramenů autorů, jejichž postupy v diagnostice kresby postavy měly a mají vliv na dosud nekodifikované způsoby používání této metody v současné diagnostické praxi. Cílem je kriticky zhodnotit obecné předpoklady a časté domněnky, případně uvést na pravou míru dle původních zdrojů diagnostické interpretace, které jsou obecně uznávány. V četných zahraničních výzkumech existuje mnoho informací o tom, že metoda kresba postavy není bezpečnou diagnostickou metodou. Článek má povzbudit psychologickou obec k zamyšlení se nad tím, nakolik mohou být výsledky kresby postavy diagnosticky plausibilní, když se ukazuje, že existuje dost vědeckých důkazů o její neúčinnosti.